

Аретій КРАВЕЦЬ

**ВАСИЛЬ КАРХУТ — ПАТРІОТ УКРАЇНИ,
ЛІКАР, ПИСЬМЕННИК**

Минуло понад століття від часу, коли 1 липня 1905 року в с. Харківцях колишнього Товмацького повіту в родині пароха греко-католицької церкви о. Володимира Кархута і Наталії (з Монастирських) народився малий Адьо (як його пізніше кликали). До речі, він був небожем знаного режисера й актора Леся Курбаса.

Шкільну освіту закінчив у м. Городенці як учень Української приватної гімназії. Його однокласником був майбутній український поет Іван Крушельницький, батько якого Антін Крушельницький був тоді директором гімназії. Дитячі зустрічі в домі директора гімназії залишили у Василя Кархута приємні спогади, бо А. Крушельницький прищепив йому старанність та любов до літератури.

Під час Першої світової війни 1917 року в селі Ясенові-Пільному стояв російський кавалерійський полк, який складався майже із самих українців. В. Кархут згадував, як одного разу до його батька прибіг солдат і сказав: „Пропала Расся!“ , бо революція скинула царя. З цієї нагоди солдати просили о. Володимира відправити молебень. На зауваження о. Володимира, що він греко-католицький священник, а в армії є свій православний капелан, солдати відповіли: „Він росіянин, а ви українець, то правте молебень“. Отець виконав прохання. Тоді 12-річний Василь Кархут вперше побачив синьо-жовтий прапор, що його підняли перед церквою українці — солдати російської армії.

По смерті батька в 1919 році вихованням 14-річного Василя займався адвокат і суддя Теодор Михайлівський, чоловік найстаршої сестри Емілії. У 1920 році вся родина Кархутів переселилася до Львова, де Василь з відзначенням закінчив середню школу в Українській академічній гімназії. Восени 1924 року він вступив на медичний факультет Українського таємного університету, що гарно й дотепно описав у споміні „Буйні дні“, який помістив у збірці матеріалів „25-ліття УЛТ і медичної громади“ і видав 1935 року. Він писав: „... в мені ще досі живе спогад тих буйних днів, чітко і незатерто виштампований в моїй пам'яті; буйних днів творчої молодости, що рвалась посполу з нашими професорами будувати

українську високу школу у Львові. На жодному викладі пізніше в польському університеті не сиділося таким зосередженим, ковтаючи кожне слово лекції, як тоді....“

Диплом лікаря Василь Кархут отримав 3 червня 1932 року у Львівському університеті імені Яна-Казимира. Того самого року вступив в Українське лікарське товариство у Львові.

Свою літературну діяльність розпочав ще студентом, коли став активним членом пластового куреня „Лісові чорти“. У 1928 році написав і видав підручник „Перша, друга і третя проба пластуна“, в 1930 році — книжки „На мандрівці“ і „Поліські мандри“. В цей час він стає редактором пластового журналу „Вогні“ та одним з організаторів таємного ремісничого Пласту, — пише про нього сестринка мгр. Володимира Кисілевська.

В 1933 році написав і видав оповідання для молоді з життя звірят „Гомін з-поза нас“ (видавництво „Вогні“, Львів) та „Поклик вольних“ (видавництво Тиктора. — Львів, 1934). В тому ж році пише оповідання „Вістря у темряві“, конфісковане польською цензурою....

Під час пластових мандрів Василь Кархут зустрів таку ж пластунку, студентку Львівської гімназії Теодозію Кіжик родом із села Луб'янки Високі Збаразького повіту. 28 липня 1934 року молодята побралися, а шлюб їм дав отець Петро Кіжик.

Закінчивши 1 липня 1934 року лікарську практику, Василь Кархут виїхав зі Львова в м. Кременець Тернопільської області. Тут, незважаючи на конкуренцію 25-х лікарів-практиків, він скоро здобуває завдяки наполегливій праці авторитет. Особливу популярність підсилило те, що він вилікував безнадійно хвору єврею, яку вже відмовлялися лікувати інші лікарі, у т. ч. і лікарі-євреї. Молодий лікар рятує життя багатьом людям і між ними своїй сестринці Володимирі. Це не сподобалося місцевим шовіністам, і вони почали цькувати лікаря, а аптекарі-поляки відмовлялися відпускати медикаменти за рецептами, написаними українською мовою. Протести селян та місцевої громади до міської управи ліквідували цю несправедливість. Та польська поліція знайшла нову зачіпку, бо В. Кархут написав вивіску на будинку вгорі українською мовою, а внизу польською. Відмова непокірного патріота виконати вимогу поліції призвела у травні 1935 року до арешту та запроторення до концентраційного табору „Берези Картузької“. Тут він пробув до 3 червня 1935 року, коли його було звільнено на вимогу обуреної громади. В той час народилася дочка Христина. (На час публікування Іваном Романюком з Коломиї оповіди про її батька в часописі „Агро“ (ч. 49 від 1 грудня 1990 року) Христина завідувала терапевтичним відділенням Коломийської ЦРЛ.)

У Кременці лікар В. Кархут написав новелу „Цупке життя“, яку видав 1937 р. у видавництві „Батьківщина“ (Львів), а ілюстрував цю книжку Е. Козак. Будучи знавцем психології, він правдиво показав „цупке життя“ того часу, що не сподобалося польській цензурі. Наклад книжки було конфісковано. Та невгамовний лікар написав другу частину оповідання „Вістря у темряві“ — „Полум'яний вихор“, в якій зобразив своє ставлення до окупаційного уряду Ю. Пілсудського (вид. 1941 р. у Кракові). А перед тим, у 1940 році, його оповідання для молоді із життя вояків „Цупке життя“ („Дас циге Лебен“ — Анна Горбач) було перекладено німецькою мовою і використовувалося у Німеччині як шкільна лектура.

З липня 1939 року по листопад 1941 року В. Кархут перебуває на медичних курсах підвищення кваліфікації у Кракові, де залишається працювати лікарем. Одночасно тут він написав збірку новел „У мить вирішну“ та повість про хом'яків „Пшеничні нетрі“, яку з ілюстраціями Володимира Баляса та Мирона Левицького видав у 1942 році.

З осені 1941 року В. Кархут очолив терапевтичне відділення у Народній лікарні ім. А. Шептицького у Львові, в чому йому сприяв священник Іван Котів. Одночасно редагує молодіжний журнал „Дорога“. Тут д-ра В. Кархута зацікавив студент медицини Павло Пундій, який вчився на цій базі. Тоді ж стає особистим лікарем Митрополита А. Шептицького.

І знову проявляється нескореність характеру українського лікаря, та цього разу до нацистського окупаційного режиму. Іван Романюк у публікації „Василь Кархут — лікар і письменник“ пише: „... улітку 1942 голодного року В. Кархут, їдучи з села Луб'янки Вищі від батьків своєї дружини, везе у Львів трохи продуктів. Але по дорозі в місті Львові німець-гестапівець конфісковує у нього всі продукти. Під час сварки лікар В. Кархут обізвав гестапівця свинею, за що був негайно арештований і запроторений до тюрми. Тут В. Кархутові довелося відсидіти в тяжких умовах декілька місяців, поки за нього не поручилися впливові лікарі та громадськість Львова. Після виходу з німецької тюрми В. Кархут далі працює у тій же лікарні...“ Багато допоміг у звільненні і швагер д-р Т. Михайлівський.

На волі про перебування у тюрмі на Лонцького В. Кархут написав оповідання „Камера ч. 26“. Тоді ж пише патріотичні оповідання „Візія“, „Межа сходу“, „Пробудження“, п'єси „Бенкет“ та „З театру йшовши“. Василь Кархут був членом створеної 1941 року Спілки письменників України та Українського літературного клубу у Львові, в якому були проведені його два авторські вечори.

Під час наближення фронту, незважаючи на те, що деякі колеги просили, щоб він емігрував на Захід, В. Кархут категорично відмовився це зробити і сказав: „Я хворих не залишу і свою землю теж не покину“.

Після смерті Митрополита він перейшов на нелегальне становище в Угнівський монастир, де лікував повстанців. Кархут не сподівався, що енкаведисти під час обшуку собору Святого Юра віднайшли його архів і шукали автора знайдених творів. Лікуючи повстанців у Словітських лісах під Львовом, набув слави відповідального працівника, за що був нагороджений іменним пістолетом від провідника „Вихора“ („Шлях перемоги“, ч. 32, 2005 р., в статті Д. Гриньківа (м. Коломия) — „Вечір останньої ватри Василя Кархута“).

Провід ОУН на теренах Львівщини всіляко забезпечував охорону фахового лікаря і патріота В. Кархута. З великими труднощами через мережу ОУН удалося легалізувати лікаря, який опинився аж у Заліщиках. Тут його в 1946 році вислідили енкаведисти і разом із дружиною арештували. Василя Кархута засудили на 15 років каторжних робіт та 5 років позбавлення у правах з конфіскацією майна. Дружину в Києві звільнили. Через 45 років, посмертно, лікаря реабілітовано. А карався він у так званому Берлазі на Колимі, де працював на різних роботах, у тому й лікарем туберкульозного відділу санчастини табору п/с 389/9 в поселенні Ельген — Уголь-Сеймчанського району до 1950 року, а потім у Сусманському та інших районах Магаданської області в таборах посиленого режиму. Його сестрінка мгр. Киселівська листувалася з ним та посилала йому посилки з м. Вінніпега (Канада).

Про своє в'язничне життя разом із В. Кархутом уже не раз розповідав багатолітній політв'язень із Городенщини лікар Іван Романюк: „У 1949 році, коли я прибув до табору в поселенні Ельген-Уголь, то вперше на медичній комісії побачив лікаря В. Кархута, який з батьківською турботою поставився до мене — тоді ще недавнього випускника середньої школи. На прохання лікаря В. Кархута, щоб я, такий молодий, не потрапив відразу в шахту чи рудник, що було б рівнозначне моїй смерті, начальник санчастини — фельдшер з Кубані капітан Микола Попов — влаштував мене на роботу в санчастину. Завдячуючи В. Кархутові та секретареві єпископату Української Автокефальної Церкви єпископу Сергієві Васильовичу Новицькому (після виходу з табору в 60-х роках був архієпископом Іркутської та Читинської областей під ім'ям Веніамін), який тоді працював фельдшером санчастини, я скоро опанував курси фельдшерів і також почав працювати фельдшером санчастини, а пізніше — у шахтах аж до звільнення в 1955 році“.

Після відбуття десяти років каторги лікар В. Кархут з 12 липня 1955 року до 1 липня 1957 року працював на посаді завідувача лікарського здоров'я пункту у поселенні Нексікан Магаданської області. З ентузіазмом

береться до роботи і продовжує працювати над майбутньою книжкою „Ліки навколо нас“. Та за доносом фельдшерки, яку замінив В. Кархут, нескореного лікаря ув'язнюють за „антирадянську агітацію“ (за анекдот) і дають другий термін — 8 років. На посаді лікаря під час другого ув'язнення працював в установі ЖХ-385 до лютого 1962 року, а в пізніші роки на інших роботах і відбував покарання на Колимі, у Тайшеті, Братській ГЕС та у Владіміровській централі.

У 1963 році лікаря В. Кархута звільнили з-під варти, і він приїжджає до родини в Коломию. Але тут його на роботу не прийняли і не прописали „за відсутністю житла“. Тоді він змушений був проживати сам, без родини, винаймаючи помешкання у с. Кулачині Снятинського району, де продовжував збирати матеріали і писати книжку „Ліки навколо нас“. Пізнавши високу ерудицію та кваліфікацію лікаря В. Кархута, тодішній головний лікар Снятинського району М. Остафійчук прийняв його на роботу в Заболотівський тубдиспансер на посаду лікаря-фтизіятра.

У 1973 році В. Кархут видав свою книжку „Ліки навколо нас“ (видавництво „Здоров'я“, Київ), яку ілюстрував ще на засланні художник Володимир Степанович Гришин (6. 11. 1918 р.—27. 10. 1978 р.), що потім жив і помер у Коломиї. Книжка отримала дуже схвальну рецензію українського ботаніка, академіка АН УРСР Д. Зерова, а також завідувача кафедри Донецького медінституту та інших науковців. Наклад у 110 тисяч примірників миттєво зник з полиць книгарень. Її перевидали в 1977 та 1978 роках. Про автора пишуть у пресі, говорять по радіо та республіканському телебаченні, а люди надсилають йому вдячні листи. До цілителя, який вмів лікувати травами, їхали люди з усієї України. Він приготував до видання нову, розширену книжку „Аптека живої природи“, де були аж 778 рецептів та опис фармакологічної дії 198 рослин. Та за життя їй не судилося бути виданою...

Нескореному лікареві і в с. Залуччі Снятинського району не дали працювати. Заздрісники-лікарі зібрали т. зв. „товариський суд“, на якому домоглися звільнення В. Кархута з роботи „за власним бажанням“, яке підписав тодішній головний лікар Снятинської лікарні Любомир Ткачук. Залишився без пенсії і праці. В. Кархут захворів: інфаркт міокарда, а 9 жовтня 1980 р. перестало битися зболіле серце нескореного лікаря, письменника, патріота Василя Кархута. Похований на Личаківському цвинтарі.

В останньому листі до родини В. Кархут писав, що він врятував життя синові одного художника, який з вдячності за це зробив медаль і барельєф В. Кархута. Цим художником виявився заслужений діяч мистецтв Василь Одрехівський. В. Кархут просив, щоб цією медаллю було оздоблено хрест на його могилі. Після смерті тіло лікаря було перевезено до Коломиї, де поховано, як він заповідав. Над його могилою встановлено барельєф.

Першого липня 2005 року з нагоди 100-річчя народження нескореного патріота України, учасника визвольних змагань, відомого лікаря, знаного фітотерапевта та письменника Василя Кархута в залі Музею історії міста Коломиї відбувся вечір пам'яті під промовистою назвою „Правда і кривда Василя Кархута“. Присутні мали можливість оглянути тематичну експозицію про життя і діяльність Василя Кархута. Споминами про свої зустрічі та враженнями про особистість В. Кархута поділилися Лук'ян Вардзарчук, редактор збірника „Реабілітовані історією“, колишній багатолітній політв'язень Іван Романюк — гість з Городенщини, М. Козубський — гість зі Снятинщини та донька В. Кархута — лікар Христина Бараболюк.

Учасникам події була презентована брошура „Голгота Василя Кархута“ (упорядник Микола Васильчук), а журналіст Василь Нагірний демонстрував свій відеофільм про життя лікаря.

Образ Василя Кархута, що проривається крізь тяжкі заметілі червоного режиму, про які він писав у книжці „Полум'яний вихор“, створений коломийським митцем Андрієм Коренюком, передано у власність музею, де прикрашає виставкову залу.

Література

1. Пундій П. В першу річницю смерті св.п. д-ра В. Кархута // Часопис „Свобода“. — 1981. — Ч. 179.
2. Попович В. Василь Кархут і Юрій Липа. Спогад про двох лікарів // Лікарський вісник. — 1982. — Ч. 104. — С. 113—116.
3. Романюк І. Василь Кархут — лікар і письменник // Часопис „Агро“. — 1990. — № 49.
4. Романюк І. Василь Кархут — лікар і письменник // Часопис „Народне здоров'я“. — 1993. — № 2.
5. Пундій П. Українські лікарі. — Львів; Чикаго, 1994. — Кн.1.— С. 92—93.
6. Пундій П. Кархут Василь (1905—1980) // Лікарський збірник. — Львів; Чикаго, 2003. — С. 492—493.
7. Ганіткевич Я. Історія української медицини в датах та іменах. — Львів, 2004. — С. 277.
8. Гриньків Дм. Вечір останньої ватри Василя Кархута // Часопис „Шлях перемоги“. — 2005. — Ч. 32.